

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENC EGYLET

SZERKESZTI:

Dr. BOROS GYÖRGY

FŐMUNKATÁRSÁK:

TARCSAFALVI ALBERT

GYÖRFI ISTVÁN

TARTALOM:

Szétszórva. B.	137
A mi menekültjeink. El a hontalanságba. <i>Útő András</i>	138
Püspöki felhívás és utasítás. <i>Ferencz Lószef</i>	142
A Dávid Ferenc-Egylet XXXII-ik közgyűlése	143
Elnöki megnyitó	163
A mi katonáink:	165
Háborus gondolatok. <i>Tarcsafalvi Albert</i>	166
Egyházi és iskolai mozgalmak:	167
40 éves püspöki szolgálat. — A	

Berde-ebéd. — Új egyháztanácsosok. — Új köri gondnok. — Lelkészek hadi-segélye. — Unitárius leány-otthon. — Menekültek. — A Főtanács szónoka. — Elhunytak. — Benkő Mihály. — Új vallástanár lelkész. — Klendiumaink megmentése. — Őszi úrvacsora. — A régi jó idők. — Két pályázatot hirdet. — Menekült székely unitárius. — Az E. Főtanács. — Létay Balázs emlékalapítvány.	
--	--

Mennyegzői, konfirmációi s ünnepi alkalommal igen kedves állandó ajándék az imakönyv. **SZIVEMET HOZZÁD EMELEM**, második bővített kiadás írta dr. Boros György. E női imakönyvet a sajtó meleg szavakkal üdvözölte, a közönség valláskülönbség nélkül megkedvelte. **Börkötés** aranyszéllal (barna, sötétkék, fekete) 6 K. **Fehérsont, selyem- és bársony kötés** többféle színben, kiválóan jó papíron 10 K. **Megrendelhető a szerkesztőnél.**

A D. F. E. örökös alapítói.

100—100 koronával.

1. Dr. Brassai Sámuel 400 K.
2. Báró Petrichevich Horváth Kálmán 650 K.
3. Hajós János 220 K.
4. Fekete Gábor Kolozsvár.
5. Dr. Bedő Albert Budapest.
6. Könyves Kálmán Rt. Bpest.
7. Székely László Torda.
8. Úrmössy Jenő Kolozsvár.
9. Csegezy Mihályné Albert Ilka Torda.
10. Raffay András Abrudbánya, I. részl. 40 K.
11. Dr. Boros György Kolozsvár.
12. Toroczki egyházközség.
13. Ferencz József püspök.
14. Koronabank Rt. 60 K részl.
15. Benke Elek adótárnok Sz.-keresztúr.
16. K. Nagy Béla Kraszna 60 K részl.
17. Farkas Józsefné emléke 60 K részl.
18. Boér Gergely Kolozsvár.
19. Raffay Zsigmond Verespatak 50 K I. részl.
20. Imre József Verespatak 50 K I. részl.
21. Borbély Sándor igazgató (igéret).
22. Dr. Székely Ferenc Budapest.
23. Boncza Miklós Bpest 160 K.
24. Dr. Kőváry László 120 K.
25. Nagyiklódi Tischler Mór Kolozsvár.
26. Mikó Dezső Abrudbánya 50 K I. részl.
27. Thoroczka Vencel. Guraszáda.
28. Kovács József Hmvasárhely.
29. Kovács Józsefné Hmvasárhely.
30. Ajtay Jánosné H.-almás.
31. Sipos József m. kir. adótárnok.
32. Merész Gyula festő Kolozsvár.
33. Nagy Balázs Torda.
34. Dr. Balogh György Torda, 20 K I. részl.
35. Pap László Székelyudvarhely.
36. Székely Miklós Torda.
37. Kisgyörgy Sándor Vargyas
38. Botár János Budapest.
39. Magyar Leszám. és Pénzváltó Bank.
40. Id. báró Daniel Gábor főgondnok.
41. özv. dr. Nagy Károlyné Abrudbánya, igéret.
42. özv. Pálffy Jánosné Csegez.
43. Csegezi Taar Balázs emlékére.
44. Csegezi Taar Balázsné sz. aranyosrákosi Biró Polixéna emlékére.
45. Balogh József máv. főellenőr Kolozsvár.
46. Özv. Simon Ferencné Kolozsvár.
47. Pálfi Márton tanár.
48. Reitter Aladár Kolozsvár.
49. Péter Sándor lelkész és neje Bitai Mária.
50. Árkossy Lajos Kolozsvár.
51. Dr. Ferencz József Kolozsvár.
52. Székely János mérnök Kolozsvár.
53. Ótordai Weress Sándor Kolozsvár.
54. Szentkirályi Ferenc Sz.-keresztúr.
55. Csegezy Mihály gondnok, Torda.
56. Ballók Károly Kolozsvár.
57. Pákey Lajos Kolozsvár.
58. Dr. Kozma Endre közjegyző, igéret.
59. Dr. Pálffy József ügyvéd Kolozsvár, igéret.
60. Gyulay Árpád, p. ü. tan. Kolozsvár.
61. Lípky Artur Gál Ilona Bpest.
62. Dr. Hintz Györgyné Kolozsvár.
63. Dr. Ferenczy Géza Nagyajta.
64. Székely László Ferencz József püspök 80 éves jubileumi emléke 200 K
65. Báró dr. Daniel Gábor, Ferencz József püspök 80 éves jubileumi emléke
66. Báró Daniel Lajos Vargyas.
67. Péterffy Zsigmond, Ferencz József püspök jubileumi emlékére.
68. Végh Jánosné Mezőtőhát.
69. Kolozsvári egyházközség.
70. Tibáld József lelkész emléke.
71. Özv. Tibáld Józsefné S.-Sztgyörgy.
72. Józán Miklós esperes Budapest.
73. Abrudbányai Nagy Elemér Szentkereszt.
74. Joó Elek és neje Siménfalva.
75. Dr. Erdődi Endre orvos.
76. Vári Albertné Kolozsvár.
77. Özv. Szentpéteri Gáborné Kolozsvár.
78. Árkossy Béla Selmezbánya.
79. Dr. Szathmáry Pál „Szülőim emlékére“ hadiárva javára 200 K.
80. Dr. Várady Aurél Kolozsvár.
81. Bartha János torockói presbiter.
82. Kovács Imre lelkész és neje Bágyon.
83. Varga Dénes főgymn. tanár Torda.
84. Fekete Ferenc takpt. igazgató Torda.
85. Sófalvi Sándor városi főpénztáros Torda.
86. Kún Sándor (Kolozs) 102. táb. posta.

93. Dr. Binder Emilné sz. Fazekas Jolán.

Akinek valakije a háboruban van, rendelje meg az Unitárius Közlönyt, mert minden unitáriusról meg fog emlékezni.

UNITÁRIUS KÖZLÖNY

AVALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA: A DÁVID FERENCZ EGYLET

SZERKESZTI:

Dr. BOROS GYÖRGY.

FŐMUNKATÁRSÁK:

TARCSAFALVI ALBERT

GYÖRFI ISTVÁN.

Előfizetési ára: 3 korona. Egy szám ára: 30 fillér. Egyleti tagok 5 évi kötelezettséggel, egy évre 2 koronát, a lapért 1 koronát, összesen 3 koronát fizetnek. Örökös alapítói díj 100 K. Minden pénz Gálfi Lőrincz egyleti pénztárnokhoz küldendő Kolozsvárra.

Szétszórva.

Szétszórva, szélnek eresztve bolyong, vándorol a székely. Mint a gölya, ha fészke alatt fölgyújtják a házat, körülte röpkedett, vissza-visszatért, leste, várta, hátha mégis megkimélik a gonoszok.

Hiába reménykedett. Futnia kellett, mert az alattomos, a gonosz rabló orvúl, éjszakának idején belopózkodott, álmában meglepte, hogy kifoszthassa, mert arra nem volt bátorsága, hogy párvadadra kiálljon, mint illik tisztességes és becsületes emberhez.

Éhes volt arra a jó falatra, mivel a magyarok Istene a harmadik éve harcoló székelyt megáldotta, gazdaggá tette.

Azt hiába kérdezzük, hogy a háborúnak van-e morálja. Azzal sem érdemes foglalkozni, ki gyújtotta Európára ezt az orkán szertint pusztító háborút. Hogy miért ölték meg hazánk trónörökösét és feleségét, hogy miért aknázták alá Bukovinát és Galiciát, hogy miért szakították el a szövetségi köteléket az olaszok, meg a románok, azt is kár volna magyarázni, mert az egésze egy felelet van, az, amit az oláhországi éhezett vad csordák végeznek: rablás. A becsületesen szerzett vagyon, az ezer éve védett és mivel föld alattomos, gyáva elrablása!

Mi mint vallást hirdető, az erkölcsi igazságszolgáltatásban bizó társulat és egyház, mi azt valljuk, hogy ez a bűn büntetlenül nem marad. Szenvedünk, mert szenvedni kell minden igazságért. Türrünk, mert most másképpen nem tehetünk. Várunk, mert tudjuk, hogy az idő meghoz mindent, amire jogunk van Istentől.

A székely katona hazajött az idegen frontról, a szövetséges-társ ide küldötte seregeit.

Immár meg is kezdődött a leszámolás. Immár szalad túl a hegyeken a hitvány betörő.

Nem fog sokáig tartani a szégyenteljes dicsőség! Nem lesz hontalan a székely még egy félesztendeig sem, mert erős karunk, szent haragunk kiüzi tiszta házainkból a galád tolakodót.

Nem fog sokáig sirni annyi százezer bujdosó, mert már is megnyílt a nemzet jószágos szive. A segítség megkezdődött, az első napok keserősége enyhült, a jó reménység vette át a menekülők sorsának intézését.

Soha sem volt ilyen nehéz helyzetben a székelység, soha sem volt annyira bizonytalan előttünk, hogy hol keressük és hol fogjuk megtalálni lapunk olvasóit. Rendre fölfedezzük, azután összegyűjtjük s végül meg is vigasztaljuk őket.

Bizzatok, mert velünk van a szabadítás Istene. Reméljétek, hogy a születés szép ünnepén mindenki saját házában fogja áldani a mi megtartó Istenünket!
B.

A mi menekültjeink.

Van-e ki el tudja képzelni azt, amit ez a pár szó jelent? Tudjuk, hogy a székelységet és a határszéli megyéket ki kellett üríteni, mert ott 27-én éjjel, mielőtt a hadüzenet tudomásra jutott volna, sőt mielőtt nagy raffinériával átnyújtották Bécsben, már becsúsztak, mint a vérre szomjas hiúz a határszéli úton és ösvényeken a románok.

Éjjeli lármára, telefon, távíró és futár hírére néhány óra alatt, néhol pár perc alatt szaladni kellett, nehogy az új ellenség kezébe jussanak.

Brassó, Fogaras, Háromszék, Udvarhely és Maros-Torda, Küllő vármegyék lakossága, főleg a veszély elől, részint hadi érdekből kénytelen volt kiköltözni.

Szivettépő volt az erdélyi vonatok és utak látványa. Gyermekek-sikoltozás, öreg emberek sirása, anyák jajveszékélése, az erősek dulakodása, a gyengék fuldoklása, észnélküli gondolkozás, erő nélkül szaladgálás, hihetetlen fölfordulás. Minden, amit el nem lehet képzelni, semmi ami az első órákban tanácsot tudott volna adni.

A csiki havasoktól, az erdélyi Kárpátoktól Tövisig, Kocsárdig, Tordáig, Kolozsvárig minden út tömve, zsúfolva emberrel, állattal, szekérral, kocsival, kis toló szekérral, melyet mezitlábasszony húzott, nagy szénás szekérral, melybe elől négy ökör, hátul három tehén, oldalt borjúk, csikók voltak kötözve. A gyékénnyel fedett szekér, a rongyba göngyölt sereg gyermek, az ágytakaróból készült sátor, az egymás után toldott két-három szekér és mindeniken tíz vagy husz kis és nagy ember. Mindenik szomorú, mindenik aggodó, mindenik kérdezi: merre kell menni, egyik sem tudja meddig kell még úton lenni!

Erről az országos felfordulásról nem lehet számot adni, de némely dolgokat mégis föl kell jegyezni a jövő histórikusa számára, aki keresni fogja, de 1916 aug. 27-től kezdve nem találja

otthon az unitárius papot, ha nem is sok ideig, de mégis több hétig, vagy hónapig.

Lelkészeink, kikről bizonyosat tudhatunk, elmenekültek:

Nagy Béla segesvári lelkész Keszthelyre.

Székely Tihamér magyarsárosi lelkész Pusztamércesre, Csongrádm., u. p. Kelebia.

József Lajos sepsiszentgyörgyi lelkész Nagymajlát, Csanádm.

Molnár János ádámosi lelkész Újszentanna, Aradmegye.

Gvidó Béla dicsőszentmártoni lelkész Kiskunfélegyháza.

Deák Miklós székelyszentmihályi lelkész Karcag.

Lőrinczi Domokos csekefalvi lelkész Szolnok, Baross-út 776.

Máthé Lajos fitosváralfjai lelkész Nagylak, Csanádmegye.

Kökössy Mihály tordátfalvi lelkész Nagyvárad, Szaniszló-u. 4.

Ürmösi József homoródszentpáli lelkész Karcag.

Kelemen István felsőrákosi lelkész Tiszaföldvár (Nagy Ottó főbirónál).

Ütő Béla alsórákosi lelkész Nagylak, Csanádm., Makói-u. 59.

Vaska Béla kökösi lelkész Füzesgyarmat.

Orbán Lajos újszékelyi lelkész Budapest, Koháry-u. 4.

Székely Kelemen köröspataki lelkész Nyárádszentmárton.

Árkosi Tamás fogarasi lelkész Makó, Hajnal-u. 24.

Bárka József korondi lelkész Budapest, Dohány-u. 32.

Bodóczy Sándor széplaki lelkész, Hódmezővásárhely.

Geréb Zsigmond fiattfalvi lelkész Hódmezővásárhely.

Kiss Károly petrosényi lelkész Budapest, Dráva-u. 5.

Kovács Lajos brassói lelkész Hódmezővásárhely.

Marosi Márton kadácsi lelkész Jászárokszállás.

Szász András böződi lelkész Budapest, VII., Grassalkovits-u. 43.

Szén Mihály datki lelkész Budapest, VII., Sip-u. 5.

Bakó Lázár újszékelyi kántor Mezőtúr (műmalom).

Hosszu Ferenc kálnoki kántor Kiskunhalas.

József János firtosváralfjai kántor Sajtény (Csanádm.)

Péterfy Gyula olthévízi kántortanító Hódmezővásárhely.

Péterfy Áron h.-almási ny. kántor Szabadka, VI., Gáspár-u. 201.

Tóth Vilmos szentábrahámi kántortanító Bpest, I., Viranyos-u. 19.

Kiss Károly vargyasi tanító Budapest, VII., Szentkirályi-u. 47.

Katona Ferencné f.-martonosi lelkészné Székesfehérvár, Patota-utca 47.

Özv. Kiss Sámuelné lelkészné Makó.

Özv. Kelemen Albertné lelkészné Gödöllő. Iskola-u. 2.

Özv. Sándor Lajosné lelkészné Bpest, IX., Ferencz-körút 28.

Sándor Gergelyné désfalvi lelkészné Makó.

Péter Piroska m.-sárosi tanítónő Üllő (pályaudvar).

Özv. Tóth Károlyné n.-szebeni tanítónő Budapest, VIII., Orayntca 6. szám.

El a hontalanságba . . .*

Az ember élete e földön csak vándor-út! A vándor-út is oly gyönyörű, ha cél felé halad, de ha a hontalanságba visz, olyan keserű! Tövis tépi ruhánk, göröngy töri lábainkat és a fájdalom belemarkol égő zsarátnok kezével szívünkbe.

Török, tatár dúlás, vad muszka hordák feldúlták hajlékainkat, de otthonunkból 1000 év óta csak e világfelfordulás tudott kizavarni. Ki hitte volna ezt!? Sejtelme volt, előre érezte talán egynehány, amint nekem is írta Sándor fiam Kolozsvárról augusztus közepén, hogy: »A katonaság építkezése a vasutakon, aligha nem Románia mozgolódásával függ össze. Ijeszteni nem akarom szüleimet, de nagyon ajánlom, csomagolják össze a legszükségesebb holmit, hogy egy esetleges menekülés készületlenül ne találja.«

És mi még sem készülődünk. 49 éve laktam Nagyajtán. Nyugdíjaztatásom után szerény kis hajlékomból megmozdulni úgy fájt, hogy onnan eljönni nem is akartam. Mikor augusztus 28-án délelőtt közhírré tétette a főszolgabíró hogy Oláhország hadat üzent s minden 17—55 éves férfi haladéktalanul gyülekezzen a piacon, ahonnan együtt indulnak Udvarhely felé, még akkor is azt mondtam: »Sohasem hagyom el falumat!« De villámgyorsasággal terjedt a pánik. Lázasan készülődni kezdett mindenki, mert vész hírek terjedtek. Vóm, aki a mozgósítás óta tábori csendőr, szabadságon volt otthon, ő is csomagolni kezdett leánnyal és Isten szent nevére kérték, hogy készüljünk mi is. Hiába! Én maradni akartam. Este leányom és vóm elmentek, le az állomásra Apácára, onnan üzentek vissza kétszer is, hogy menjünk, mert az az utolsó vonat, amelyre ők felültek. 29-én reggel felmentem a piacra, tudakozódni újabb hírek után. Borzadva láttam a kézdi, orbai, sepsi járásból menekülők szekér-táborát. Tudakozódtam főszolgabíró fiam után. Megtudtam, hogy ő is elmenekült családjával, apósával, anyósával egyetemben és hogy mindenki menekül, a legtöbb falu üresen marad.

Hazaérve kaptam leányomtól az újabb értesítést, hogy még nem indultak el. A látottak megzavartak engem is.

* Az alábbi közleményt egész terjedelmében adjuk egy siralmas ut vizsontagságairól, mert hű képe annak a sok gyötremnek, amit a menekülők végig szenvedtek. Lapunk szűk tere nem engedi, hogy hasonló részleteket közöljünk, de rövidebbe foglalt adatokat kérünk és várunk lapunk olvasóitól.

Előttem egy év óta súlyos betegséggel küzdő öreg élettársam, feleségem, akivel 50 évet töltöttem jó és balsorsban s most itt maradjunk, tehetetlen két öreg ember a bizonytalanban... Nem!

Lázás gyorsasággal összekapkodtuk azt, ami kezünkbe akadt; rábiztam a házat egy régi kipróbált napszámosra és feleségére, nyitva hagytam mindent, hogy úgy gazdálkodjanak, mintha az övék volna s aztán egy rozoga esőernyővel és egy kézi kosárral útnak eredtünk mi is. »Hátunkon a házuk, kebelünkön kenyerünk«, — úgy hagytuk ott 49 éven át megszokott otthonunkat, csak azt tudva, hogy Kolozsvárra megyünk fiaink körébe.

A vonat még ott állt az állomáson, zsufolásig megtömve minden marhaszállító kocsi emberekkel, akiknek legtöbbször meglátszott, hogy kétségbeesve kapkodták össze azt a pár darab holmit, amit legszükségesebbnek vélték. Eveknek tűnt fel az a pár óra, míg a vonat indulására várakoztunk. Végre délelőtt 11 órakor (aug. 29-én) megindult vonatunk. Az ütköző vasak összekoppanása, a kerekek tompa dübörgése, mint halotti harangszó markolt sajgó szívünkbe és az édes otthontól jajgatva búcsúzó asszonyok, gyermekek sirása volt a búcsúztató halotti dal...

Zsufolásig telt halotti vonatunk nagyon lassan haladt, úgy, hogy estére csak Szederjesre érkeztünk. Utközben Alsórákokon találkoztam Béla fiammal, aki a riasztó hírre a főtanácsi gyűlésről sietett haza. Ő is sietve, megriadtan igyekezett családjához, hogy azt és holmiját biztonságba helyezze. Kőhalomnál eszméltünk fel arra, hogy még betevő falattal sem láttuk el magunkat nemcsak mi, hanem vándorló társaink legtöbbször sem. Hiába volt minden igyekezetünk, az üres gyomor hiába követelődött, élelemhez csak Segesvárt jutottunk, az is csak nyers gyümölcs (szilva) volt.

Második napon Medgyesig szállított a vonat, mért addig minden állomásnál újabb és újabb menekülő vonat indult. Mint felzudult méhkas, olyan volt a vasút mente és az egész láthatár. Az országúton gyalog, lóháton, szekérrel, ember ember hátán tolongott előre, — csak előre... a hontalanságba.

Augusztus 30... Tövis... Vonatunk útiránya, mint hirül adják, Arad... Uram Isten, hová, miért menjünk mi Arad felé!?!... Idegenben, hol senki sem sincs; mit csináljunk!?!... Leszállunk!... Keresünk élelmet; a morajló emberáradaton átvergődünk... Egy falat kenyér sehol... Végre egy pár darab kalács a vasuti vendéglőben... Darabja 70 fillér... Ide vele... »Nem lehet, el van már adva« — hangzik a durva válasz.

Nagy későre leányom egyik régi cselédünktől kap egy kis puliszkát és szalonnát... Lukullusi lakoma... harmadik napon egy kis eledel. Tovább, tovább, most már kerget a nyomor, — de hiába, csak este indulhatunk Kolozsvár felé. Nagyenyedig hoznak éjjel, de reggelre újra Tövisen találjuk magunkat... Visszavittek...

Megtudjuk, hogy vonatunk semmikép sem megy Kolozsvár felé. Leszállunk újra. Délig bolyongunk céltalanul Tövisen, keresve egy kis kenyeret, meleg ételt... credmény nélkül.

Szerencsénkre Biró József kereskedőnek egy vasutas ismerőse betuszkol egy indulni készülő katonavonat utolsó üres kocsijába, ez legalább Kolozsvárra visz biztosan. — Szigoruan figyelmeztetnek, hogy csendesen legyünk, különösen, ha állomásra érkezik a vonat. Szót fogadtunk és így érkezünk meg szeptember 2-án déli fél 12 órakerésesen, piszkosan, fáradtan, elcsigázva testileg, lelkiileg a hontalanságba...

Vajjon meddig tart ez, vajjon lesz-e vége e világfelfordulásnak és mikor, vagy egyáltalában meglátjuk-e még valaha az elhagyott, ottmaradt csöndes kis hajlékunkat?!

Ütő András,

nagyajtai ny. énekvezér és tanító.

Püspöki felhívás és utasítás menekült unitárius lelkész afiainak.

Mély megindulással és lelki aggodalommal értesültem, személyesen is tapasztaltam, hogy a vezetésem és felügyeletem alatti unitárius egyházközségek tagjai az embertelen és kegyetlen román betörés elől kénytelenek voltak menekülni. Földönfutókká lettek azok, akik ezer esztendeje őrizik és mívelik hazánk jobb kezének Erdélynek gyöngyszemét, a Székelyföldet. Nyájnélküli pusztaság lett a szép kis falu. Vad idegenek garázdálkodnak a templomban, a lelkipásztor és hívei házában, ősi otthonában.

Ti szeretett lelkipásztorok a nyájjal együtt a jó magyar nép oltalmára, segítségére és szeretetére vagytok immár utalva. Remélem, hogy a jó szívek és az államkormány gondoskodnak megélhetésekről, de ez csak fél élet. A lélekről is gondoskodni kell. Maradjatok hiveitekkel, vigasztaljátok, bátorítsátok őket, de legyen gondotok arra, hogy ahol többen együtt vannak, gyűljenek össze imára.

Arra utasítlak, hogy ahol csak a körülmények megengedik,

folyamodjatok a község lelkészéhez, kérjétek tőle engedelmet arra, hogy hiveitekkel istentiszteletet tarthassatok. Istent dicsőítő énekeinket és a vigasztaló zsoltárokat énekeljétek együtt, az írás igéit forgassátok elmétekben és imádkozva kérjétek Istent, hogy vezessen vissza községeitekbe békével.

Kérem és el is várom, hogy a menekülés viszontagságairól és lelképásztori munkátról esetről esetre, a hazatérés után pedig hozzám részletes kimutatást, jelentést tegyetek.

Ha szükségesnek mutatkozik, jelen írásomat mutassátok föl annak a lelkésznek, akitől templomot kértek.

Isten oltalmába és kegyelmébe ajánlva a hivekkel együtt

Kolozsvár, 1916 szeptember hó 13.

szerető főpásztorotok:

Ferencz József,
unitárius püspök.

A Dávid Ferenc-Egylet XXXII-ik közgyűlése.

Jegyzőkönyv

a Dávid Ferenc Egyletnek 1916. évi augusztus hó 26-án báró Petrichevich-Horváth Kálmán elnöklete alatt tartott közgyűléséről:

Jelen vannak: Ferencz Józsefné alelnök, dr. Boros György főtitkár, Vári Albertné, Gyórfi István titkárok; báró Daniel Gábor, báró Daniel Gáborné, Ferencz József, dr. Ferencz Ákosné, Csifó Salamonné, Árkossy Ilus, Végh Iduska, Sány Erzsike, József Lajos, Fazakas Lajos, dr. Eisler Mátvás, Kovács József, Sárdi Lőrinc, Antónia János, Nagy Béla, dr. Kiss Elek, Bodoczi Sándor, Fekete Gábor, Lőrinczy István, Lőrinczy Dénes, dr. Ferenczy Géza, dr. Várady Aurél, Gyulay Árpád, Balázs András, Lőrinczy Dezső, Andrassy Ferenc, dr. Gál Kelemen, Hadházy Sándor, Fülöp Mózes, Gálfi Lőrinc, Gálfi Mihály, Tarcsafalvi Albert, Pál Ferencné, Pál Ferenc, Szabó Albert, Székely Tihamér, Székely János, Józán Miklós, Ebert András, dr. Boros Györgyné, Boros Rózsika, Ürmösi Kálmán, Kiss Jenő, Péter Ödönné, Vass Domokos, Ürmösi Károlyné, Lőrinczy Dénesné, Gyórfi István (Homoródszentmárton), dr. Pázsint Mihály, Ürmösi József, Osváth Gábor, Pál Ferenc, Adámosv Gábor, Bálint Albert, Kisgyörgy Imre, Kovács Kálmán, Kovács Lajos, Kiss Sán-

dor, Utó Lajos, Utó Béla, Kisgyörgy Sándor, Péter Sándor, Benczédy Pál, Utó Lajos (Dombó), Zoltán Sándor, Kelemen Lajos, Zsigmond József egyleti tagok. Jegyzeti Gyórfi István titkár.

1. Elnök következő beszéddel nyitja meg a gyűlést:

Tisztelt közgyűlés! Hölgyeim és uraim!

Háborunk harmadik évének kezdetén miről szólánánk egyébről, mint azon irtózatossá válnak, melyekkel Európában népei egymást marcangolják, nem nézve az embert, mint testvért, hanem mint vadállatot, melyet pusztítani kell. Ha ezt látjuk és mindennap a lapokban annak viharzó jelenségeit olvashatjuk, önkéntelenül előnkbe tódul a kérdés, miért kellett ennek így lenni, nem lehetett volna azt kikerülni és elhárítani annyi nemes élet feláldozását, kiket a hazafiság, az édes otthon, a család megvédésének szent célja vitt a harcterekre?

Mi, magyarok, jó lélekkel elmondhatjuk, hogy minket csak a kényszerűség és jó királyunk hívó szava — mint azt már többször mondtam — vitt a vérengzés útjára, hogy megmentjük a hazát, melyet ellenségeink feldarabolni akartak és akarnak — nem különben szövetségeseink ugyanezen célból fogtak fegyvert, hogy megvédjék azt, ami az övék volt és hogy szabad tért nyissanak és tarissanak meg saját szellemi és anyagi gyarapodhatóságukra. Az irigység, a kaján rosszindulat, mely máséba kívánja a maga javait gyarapítani, ellenségeink szívét megkeményíté, őket elfogultakká, az igazság, a méltányosság megösmerésére képtelenné teszi.

Mi megkínáltuk ellenségeinket tisztességes békével, de ők gúnyos mosollyal visszautasíták. Ők a mi testünkön akarnak lakmározni, hazánkat felosztani és rajtuk felhajtani mindent, mellyel halálos ellenségeinket felbujtatták, odadobván előbbé közprédára Magyarországot egy részét, hogy azon osztozkodjanak. Ily eljárás a szegény pirja futja át minden igaz hazafinak arcát és a legbékésebb ember ajakáról is az elkeseredés és az el nem maradható megtorlás szavait váltja ki: Legyen meg, minnek lenni kell, harc a végtetekig.

Tudja meg mindenki, szomszédaink és ország-világ, hogy Magyarország fiai meg tudnak halni a hazáért, a mint ezen most dúló véres tusában annyiszor megmutatták a hatalmas túlerővel szemben, de arra nem kaphatók, hogy hazánk földjéből egy talpalattnyit is önként átengedjünk. Vegyék el, ha kell nekik. Ez tiszta sor!

S foly tovább a véres háború, kiméletet nem ismerve. Pusztításai a lelkünket megrendítik, de nem tehetünk róla. Haladnunk kell tovább a végzetes uton, míg ellenségeinket meggyőzzük róla, hogy minket, kiket a szent cél lelkesedése hevít, leverni nem lehet.

A felelősség, a lelkiifurdalás azoké, kik azt előidézték.

Igy vértézve, lelkiismeretünkkel harmoniában, haladunk előre, míg célunkhoz juthatunk.

A jó Isten megsegít, meg kell, hogy segítsen.

Mi nem vagyunk politikai testület, a mi egyletünk a békés munka előmozdítója, segítője akart lenni és volt mindig. De mi is tagjai vagyunk szeretett hazánknak. Magyarország nagy szívének dobbanása a mi keblünket is átjárja: és nyilatkozatra készítet, amit mi megtettünk.

Senki sem tudhatja, mikor lesz vége ezen háborúnak, de azt mindenki érzi, hogy még sokáig nem tarthat. Azt is tudjuk, hogy a romokon, melyet a dúló fergeteg hátrahagy, nehezen állítható vissza a régi rend, lassan, kitartással kezelt gyógymóddal heggeszthetők be csak az ejtett sebek. Azért most kell gondolkoznunk a háború utáni legközelebbi tündőkről. Azt nem arrogálhatjuk magunknak, hogy valami nagy segítséget nyújthatunk azon sok nyomor, szerencsétlenség, a megrendítő csapások enyhítésére. De ezen nagy, nemes és hazafias munkából mindenki, kicsiny és nagy egyformán, tehetségéhez mérten ki kell, hogy vegye a maga részét.

Vizsgáljuk azért először a helyzetet és azután az annak javítására szolgáló eszközöket. Ennek megismerésére kezembe jutott »Az Ujság«-nak aug. 13-iki 224-ik száma, abból közlök szemelvényeket. A címe: Pozsonyi élet.

»A Kossuth Lajos-téren, a színház előtt áll a honvéd és a helyőrségi zenekar, a helybeli rokkant-alap javára térzenét ad. A nap aranyos fényében ragyog minden, az emberek derüs arca, a nők gondtalan kacagása, a zene hangjaiba lágyan beleolvadó csevegése olyan színes, hangulatos képet sző elénk, mint egy kedves gobelin.«

»Háború? Eh, szó se esik róla. A szórakozási alkalom is háborus célt szolgál, de a mikor megcsördül a persely, mindenki automatikusan nyul a zsebébe és veszi ki az önkéntes adót. Nem is gondol a célra. A zenei élvezetet váltja meg olcsón.«

»De ki is merne itt olyan véres témáról beszélni? Ki is hallgatná meg? A nők? Nem. A pozsonyi nők az új őszi divatról beszélnek. A még kurtább szoknya, a

még magasabb szárú cipő. A drágaságról is szó esik, de nem a káposzta emelkedő ára nyugtalanítja a pozsonyi nőket, hanem, hogy drágább lett a csipke. Kis pletyka is akad. Egy osztrák tisztnek feleségül kell venni a kedvesét. Milyen szellemes bűnhődés. Mintha csak a cour d'amouri hozta volna az ítéletet. Az eset mulatságos és a mig suttogva szólnak róla, nagyokat kacagnak a szegény fiu balesetén. A divat sokfélesége színpadi látványosságot szolgál. A drága kelmek, a dúslakodó színpompa, a cifraságra hajlandó diszítés, a ruhák szabásának merészsége, a nők utcai öltözékét valóságos jelmezzé diformálta és a nyárnak eddig szuverén színe a fehér, szerényen elvonul a hivalkodó, élénk színek tarkaságából. Szépek, színesek, élénken, temperamentumosok a pozsonyi nők, kiket a korzón láttam; a katonákkal és felmentettekkel decensül, pajkosan üzött flörtölésük közben...

Menjünk tovább. Bolyongva a Halászkapu-utcába tévedtem. Elegáns boltok közé ékelt sárga boltajtó előtt szegény asszonyok gyülekeztek. A községi üzem elárúsító boltja lesz az és az emberek zsirra várnak. Tovább menve ép oly gyülekezet. Megkérdezem, mire várnak? Kenyérre? Hát persze. Most látom, hogy az pékbolt. Napok óta nincs kenyér, nincs liszt. Hiába panaszkodunk, kérünk, zugolódunk. Azt mondják, nem ad lisztet a Haditermény.

Lássuk odább, a divatárusnál. A női kalapszalomban öt-hat asszony vásárol. Nem igen alkuszna. Amig ott vagyok, a legdrágább ár 100 K, a legalacsonyabb 50 K volt, melyet egy kalapért megadtak. A kalapbolt tulajdonosa mondja: Nálam a főuri világ, az előkelőség és gazdagabb osztály nem vásárol. Ezeknek az asszonyai Bécsből rendelik a divatcikkeket. Itt csak hivatalnokok, kereskedők, iparosok feleségei, leányai és hivatalnők, meg elárúsító leányok vásárolnak. Magam sem értem, miből telik száz korona a szezon végén. Az 50 koronás kalapot a háboru előtt még 25 koronáért vették. Most minden pénzt megadnak Pozsonyban a divatáruért.

A hentes boltja tele. Igen kevesen sonkát, vagy szalámit vásárolnak. Mindenki olcsót és keveset. Az emberek gyomrukon takarékoskodnak, — mondja a hentes. Divatra, puccra telik, de vacsorára mindenki töpörtyüt, meg kolbászt eszik. Zsir és hus kevés van. Sokszor napokig nem lehet szalonnához jutni.

Az ékszerész már zárni készült. Senki sem volt a boltjában. Nem szívesen ad felvilágosítást, de azután neki-lendül és beszél.

A háború alatt érdekes változásokat figyeltem meg Pozsonyban. Az első évben, 1914-ben annyira megszűnt a vásárlási kedv, hogy bukástól féltem. Az embereket akkor jobban sújtotta a háború. A pillanatnyi ellátatlanság, a hozzátartozóktól való megválás következtében beállott általános szomorúság, a jobb módnak puritán önmegtartózkodása volt az oka az ékszerüzlet megszűnésének. De 1915-ben már megindult a vásárlási kedv és ma olyan nagy a fellendülés, a milyen a legjobb békeesztendőben sem volt tapasztalható. Az emberek ma már nem szégyellik a csillogó ékszert, viszont a pénzbőség oly nagy, hogy az aranyat és briliánst sokkal többre becsülik, mint azelőtt. A pénznek nincs értéke és ez magyarázza meg, hogy háromszoros árat is megadnak az ékszerért. Most a napi bevételtem öt-hatszor nagyobb, mint volt békés esztendőkből. Érdekes az is, hogy a szegény munkásleányok sokkal nagyobb számban járnak most az ékszeres boltokba, mint azelőtt.»

Midőn ezeket olvastam, elgondoltam, hogy ez, ha nem is egészen, de megközelítőleg így van a mi kedves városunk, kincses Kolozsvár városában is; ha megjárjuk a város forgalmasabb helyeit, jelenségekre akadunk, melyekből tapasztalhatjuk, hogy nálunk ugyan, ha utcán is oly feltűnő a költségek, de szemben a Kolozsvári Hirlapnak tudósítójával, ki erről a lapnak 200-ik számában, — aug. 20-áról — az üzleteket bejárva, beszámol, az aki a szemével látni akar, meggyőződhetik annak ellenkezőjéről is, különösen a szegényebb osztálynál. Meg ha amellett elgondoljuk, hogy ez nem csak a városokra áll, hanem a városokkal szomszédos vidékre, megyékre is, mint elterülő folyam, kiveti magával hozott fertőző iszapjait, ugyanazon irányt adva lakósaik gondolkodásának: könnyű élet nem gondolva a jövővel, elfecsérelni mindazt, amit a háborús véletlen és vak esély kezünkbe juttatott, annak az elszomorító, aggályos tünetnek megszűntetésére meg kell, hogy tegye a társadalom a maga ellen-súlyozó intézkedéseit.

Hívjuk fel munkára a férfiakat és nőket egyaránt. De különösen a nőket, kiknek ezen emberbaráti, szamaritánus munkában első hely jut. Mutassák meg, hogy mire képes a magyar nő, ha megpróbáltatott, a háború által ezer sebből vérző hazánknak szüksége van áldásos munkásságukra.

Érző szívük bizonyosan sorompóba állítja őket, mindeniket megfelelő helyére.

Az első megbiznató, szakképzettséggel is rendelkező segítő erőt biztosítani a háborúban megbénult férfiaknak és árváinak gondozására. Utána a nemzetem ejtett súlyos károk orvoslása azáltal, hogy a háztartások célszerű vezetésével és az egészségügyi követelmények legszigorubb betartásával biztosítsuk azt, hogy a születendő új nemzedék testben, lélekben minél erősebb legyen. Végül a nőknek közszolgálati tevékenysége, hogy pótolják a megritkult férfiak helyét, annak mindazon ágaiban, melyekben hivatottságukat eddig is bebizonyították.

Nekünk, férfiaknak, pedig kötelességünk, hogy őket fentemlített hivatásuknak teljesítésében, minden eszközzel, elfogultság nélkül támogassuk.

Még egy kérésem és tanácsom is van tisztelt hölgyeim, amit egy ily öreg embertől bátran el is fogadhatnak, mert jó szándékkal adatik: kerüljék a mostani szomorú időkben a feltűnő, cifra, drága öltözködést. Nemes egyszerűség a legszebb disze volt és marad a nőnek. Ebben járjanak jó példával elől arisztokrata hölgyeink és mindazok, kiknek vagyoni állapota könnyen megbírná a nagyobb költsékezést. Keveset költeni, a feleslegesről lemondani, nem csak most, de több éven át. Gyűjteni a tőkét, a módot, pótlására a háború okozta nagy károknak. Ez hazafiui kötelessége férfinak, nőnek egyaránt, ki hazáját szereti. Ezt nem csak mondani, de megtenni is kell és éreztetni mindazokkal, kik azt meg nem teszik.

Katonáink a határon életüket kockáztatják azért, hogy minket megvédjenek, hozzuk meg mi itthon maradottak ezen kis áldozatot, mely nem is áldozat, mert úgyis a mi javunkat szolgálja és tegyük azt az élet mértékének serpenyőjébe egyensúly gyanánt, de nagyon szerényen és alázattal, mert az egyensúlyt úgy sem érhetjük el.

A Dávid Ferenc-Egylet pénzügyi helyzete nagyon-nagyon gyenge. A lap kiadásainak költsége háromszorosára emelkedett. A harctérre 400 példányt küldünk ingyen. Arra kérjük tisztelt tagtársainkat, hogy azok, kik az »Unitárius Közlöny«-t elfogadják, szíveskedjenek az előfizetési pénzt és az esetleges hátralékaikat befizetni, ha nem kívánják a lapot tartani, kérem küldjék azt vissza. Ha nem segítenek ezen az állapoton, kénytelenek leszünk a lapot beszüntetni, ami nem fog a mi dicsőségünkre és javunkra szolgálni. A perselyt kitéttük. Kérem szíves adományait.

Ezzel a közgyűlést megnyitom.

Kérem a főtitkár és pénztárnok urakat adják elő jelentéseiket.

Péter Sándor tagtárs indítványára gyűlés úgy határoz, hogy a tartalmas és melegszerű elnöki megnyitót, egész terjedelmében, jegyzőkönyvbe iktatja.

Z. Dr. Boros György főtitkár felolvassa évi jelentését:

Ha az ádáz tusa nem terjedett volna esztendőkre s ha nem emberek milliói állnának szemben egymással még ma is, akkor talán elmélkedéssel kezdeném ez évi titkári jelentésünket. De most, amikor már harmadikszor kezd hanyatlani a nap, hogy figyelmeztesse az emberi megtérésre, bizony most csak kérdéssel állhatunk elé: meddig, oh meddig sujtolsz uram haragodnak nagy voltában?

Most a vallás hitté változott: az egyén benső, reménykedő és bizó hitévé. Most mindenki a maga papja lett, nemcsak a harctéren, hanem otthonában is. Soha annyi ima nem szállott az ég Urához, de soha annyi arculütést nem szenvedett az erkölcs, mert a nagy hadakozók mindenike igazságosnak és becsületesnek mondja a maga ügyét.

Megdöböntő gondolatot szül ez a teljes elfordulás attól, amit eddig becsületesnek, lelkiismeretesnek neveztünk és tartottunk.

D. F. E. tisztelt tagjai vegyük tudomásul, hogy a vallás és erkölcs kölcsönösen együtttható munkájára, a mi kitűzött célunkra soha sem volt nagyobb szükség, mint most van és ezután lesz. Ha tehát a nagy világháború miatt kevesen és keveset tehettünk, gondoljunk a holnapra, gyűjtsük erőnket a helyreállító, a romokat eltakarító és újra építő munkára.

Elmult egyleti évünk sem volt eredménytelen, habár Kolozsvárt meg kellett elégednünk a rendező bizottság előkészítő munkájával, amely abból állott, hogy hadicélra belépő díjas előadásokat (4-et) akartunk rendezni az északi, nyugati, keleti és déli harcterek ismertetéséről. Ámbár egyetemi tanárokat nyertünk meg egy pár délutánra, főleg a kollégiumi kórház többszöri elzárása miatt, amit a ragályos betegségek föllépése okozott, kénytelenek voltunk lemondani tervünkről.

A Nőkszövetsége eredményesen folytatta jótékony munkáját. Egy árva leány posta-tanfolyami költségeit hordozta és az Egylet egy kis kölcsönrel segítette, hogy állását elfoglalhassa és berendezkedjék. Perselyalapunk-

ból egy sepsiszentgyörgyi árva tanulóleányt havi segélyben részesítünk.

Főtitkárunk a fiókegyletekkel levelezést folytatott a hadi árvák ügyének fölkarolása érdekében. Ma ennél égetőbb társadalmi és erkölcsi fontosságú kérdés nincsen. Nem is lesz egyhamar. Nehány esetben előkészítettük a hadi árvák elhelyezését, mert jelentkező is volt, aki egy 10-12 év közötti teljesen árva fiút szándékozott örökbe fogadni. Ma még nem számolhatunk eredményről, aminek egyik magyarázata az, hogy az anyák ragaszkodnak gyermekökhez. Semmi szó sem férhet az anyai joghoz, de a tapasztalat azt mutatja, hogy az anyák egyoldalú felfogásból indulnak ki. Ragaszkodnak gyermekükhez, hogy a hadisegélyt ne veszítsék el, de itt két körülményt kell figyelembe venni: egyiket, hogy a hadisegély rövid idő múlva megszűnik, másikat, hogy a gyermek nevelése, oktatása, tehát jövője van-e biztosítva, úgy, ahogy a Gyermekvédő Liga közbejöttével és lelkiismeretes felügyelete alatt, az állam gondoskodhatik.

Egyleti működésünknek legüdvösebb eredménye lesz, ha különösen lelkes és tanító tagtársaink a hadi árvákat pontosan számon tartják s részint a megyei árvaszél, részint a Gyermekvédő Liga támogatását kikérik s ha egyben rábírnak gyermektelen, vagy gyermekkel megáldott, de módos családokat arra, hogy hadi árvákat fogadjanak magokhoz. Leghelyesebb eljárás, hogy a gyermek a szülők életviszonyainak megfelelő körülmények közé jusson.

Kérjük az összes érdekelteket, vegyék igénybe a D. F. E. Választmányának közreműködését, mert minden esetben szíves készséggel járunk el.

A háborúban részt vevő tagtársak és más katonáknak az Unit. Közlönnyel való ellátásáról igyekeztünk gondoskodni. Hogy a kiterjedt munkát sikeresebben végezhessük, Kelemen Lajos választmányi tagtársunk szíveskedett magára vállalni a katonákkal levelezést s »A mi katonáink« rovat vezetését, mely fáradságos, de emberbaráti munka lelkes végzéseért fogadja a Választmány hálás köszönetét. Nagyon becses lesz az a levélgyűjtemény, amely kezünkhez jutott a harctérről, lelkeszeinktől s különösen derzi lelkészünkiről, aki több százra menő levelezést bonyolított le. »A mi katonáink« rovatja lapunknak máris roppant értékes, de ki sem számítható milyen lesz később. Katonáinknak ingyen 400 példányt küldünk.

(Részint ennek tulajdoníthatjuk, hogy mult közgyű-

lésünk óta az Egylet örökös alapítói száma 87. A múlt közgyűlés színe előtt jelentkezett négy tagtárssal elértük volt az örökös alapítók 66 számát s ma már 87-ről számolhatunk. Egy év alatt *husz.* Olyan lelkes áldozatkészség, ami igen megkönnyíti nehéz feladatunkat. Mert bizony most lapot kiadni majdnem merészség számba megy, hiszen egy év alatt a papír és nyomdai költség éppen kétszeresére s a háboru kezdete óta háromszorosra emelkedett. Emiatt Választmányunk a lap árát rendes tagoknak a tagdíj (2 K), mellett 1 koronában, összesen 3 K; előfizetőknek 2 K 40 f. helyett 3 K-ban szabta meg, de tekintettel arra, hogy a fizetés nem pontos, ez az összeg nem elég a lap fenntartására és az egylet kormányzására és más céljára. Hálásan köszöntjük a Mált. és Főt. E. K. Tanácsnak ez évre a Dávid Ferenc emlékalapítvány irodalmi célú jövedelméből kiutalt 550 K segélyét. Ez a köszönet a főt. püspök-urnak is szól, mert hiszen ezt az alapot ő teremtette, ő tartja fenn igaz atyai gondúal. Örökös alapítóink szaporodására jó reménységgel gondolunk. Egyik lelkészünk, aki magát nem akarja megnevezni, már jelezte szándékát. Hiszen ha az egyháztanácsosok, a belső emberek mindenike maga is jó barátja, kinek arra megfelelő módja van, meghozná a legalább 100 korona áldozatot, akkor egyleti működésünk hatalmas lendületet venne, mert a nők máris kivették részüket, hiszen eleddig 15 örökös alapítónk van. Minden hatodik alapító nő.

Egyik legnehezebb feladatunk a tagdíjak behajtása. Egy hónapra beszüntettük a lapot mintegy ezer tagnak. Azután a Választmány küldeni rendelte, mert bizik tagtársainkban, hogy eleget tesznek kötelességüknek.

Innen, közgyűlésünkben is sürgősen kérjük, teljesítsék kötelességüket még a jelen év folyamán, mert különben kénytelen lesz választmányunk csak azoknak küldeni az Unitárius Közlönyt, akik a 3 K-át előre beküldik. Kiadványaink közül a Konfirmációi emlékből 667 pld. küldöttünk ki egyházközségeinkbe a lelkészeknek. A Dávid Ferenc életrajzából 53 példányt.

Elhunytak: Sándor Mózes ny. tanfelügyelő, özv. Tibald Józsefné örökös alapító, Gotthárd Sándor körü gondnok tagtársaink.

A fiók-egyletek munkálkodásán az elmúlt évben is érezhető volt a hadi állapot hatása, de egyik sem maradt téllenségben. Jelentést s illetőleg számadást is küldött: A marosköri tartott egy közgyűlést másorral; a há-

romszéki tartott egy közgyűlést műsorral; a kereszturkői tartott egy közgyűlést műsorral; a kolozsi, udvarhelykői, aranyostordai, felsőfehéri, fogarasi igen hatásos munkát fejtett ki.

Örökös alapítók lettek a mult közgyűlés óta:

1. Péterfi Zsigmond Kolozsvár (püspök' ur jubileuma).
2. Özv. Szentpéteri Gáborné Kolozsvár.
3. Pálfi Márton Kolozsvár.
4. Dr. Erdódi Endre Nagysármás.
5. Jó Elek és neje Siménfalva.
6. Kolozsvári egyházközség.
7. Józán Miklós esperes.
8. Tibáld József emléke.
9. Tibáld Józsefné Sepsiszentgyörgy.
10. Vári Albertné Kolozsvár.
11. Arkossy 4éla Selmebánya.
12. Dr. Szatmári Pál órnagy-hadbíró szülőim emlékére, kövendi hadi árvák javára. 200 K.
13. Bartha János torockói presbyter.
14. Kovács Imre lelkész.
15. Varga Dénes főgymn. tanár, Torda.
16. Fekete Ferenc lakptári igazgató, Torda.
17. Sófalvi Sándor városi főpénzt. Torda.
18. Kun Sándor Kolozs (katona).
19. Dr. Binder Emilné sz. Fazakas Jolán.
20. Végh Jánosné Mezőtóhát.

Uj jelentkező: Egy unitárius lelkész a vidékről; Fazakas Lajos esperes dr. Boros Györgyné tiszteletére.

A közgyűlés Kiss Sándor tagtárs indítványára a titkári jelentést tudomásul veszi s dr. Boros Györgynek, valamint a válaszmánynak elismerő köszönetet nyilvánít.

3. Gálfi Lőrinc beszámol az egyesület vagyoni állapotáról, kérve jelentésének tudomásul vételét és az évi számadás terhe alóli felmentését:

Tisztelt Közgyűlés!

Pénztárnoki jelentésemet a következőkben teszem meg: Összes bevételünk volt 29.944 K 87 fillér, melyből 20.346 K 88 fillér a megelőző évről hozott át. Így az évi bevétel 9597 K 56 fillér lenne. Mindegy azonban ez összegből is 3000 K csak könyvelési tétel, valódi és tényleges bevételünk 6597 K 56 fillér volt a mult évi 2951 K 95 fillérrel szemben. E jelentékeny különbségnek egyik oka az, hogy megelőző egyesületi évünk csak kilenc hónap volt.

Kiadásaink összege a könyvelési tételeken kívül 2695 K 57 fillér.

Az egyesületnek pénztári könyvében levő vagyona 24.348 K 87 f. Ebben tőkésített alap a múlt évi közgyűlés határozata szerint 16.323 K. Választmányunk ajánlja, hogy alapszabályaink rendelkezéseinek megfelelően a jelen közgyűlés határozatából tőkésítsék 2500 K befizetett alapítói díj és az évi jövedelem öt százaléka gyanánt 204 korona, összesen tehát 2704 K. Ez ajánlat elfogadása után tőkésített alapjaink a következők lesznek:

1. Persely-alap	2100 K
2. Nőkvilága alap	2200 „
3. Pek Emil Ágost-alap	100 „
4. Házi alap	14.627 „
Összesen	19 027 K

Bevételeink részletei a következők voltak:

Tagsági és előfizetési díjak	1540·74 K;	a megelőző évben	742·58 K
Fiókegyletek járulékai	767·71 „	„	408·60 „
Nyomtatványokból	189·48 „	„	133·72 „
Kamatokból	552·08 „	„	449·35 „
Ajándékokból	144·50 „	„	107·70 „
Segélyekből	803·05 „	„	500·00 „
Alapítói díjakból	2500·00 „	„	410·00 „
A budapesti DFE. járuléka	100·00 „	„	200·00 „
Összesen	6597·56 K;	a megelőző évben	2951·95 K

Segélyek címen azon 550 K szerepel, melyet az E. K. Tanács adott egyesületünknek a folyó évben és a Gyermekvédő Liga 253 K 05 f. segélye.

Kiadásaink részletei a következők voltak:

Az U. K. költségei	2315·00 K;	a megelőző évben	1337·50 K
Ügykezelés	41·63 „	„	26·80 „
Misszio	84·94 „	„	10·00 „
Tiszteletdíjak	254·00 „	„	352·00 „
Összesen	2695·57 K;	a megelőző évben	1726·30 K

A fiók-egyletek járulékai bevételünkhöz a következők voltak:

Aranyostordaköri fiókegylet	70·80 K;	a megelőző évben	73 20 K
Fogarasi	90·40 „	„	— — „
Háromszékköri	108·84 „	„	76 80 „

Keresztúrköri	fiókegylet	110·00 K;	a megelőző évben	26·40 K
Kolozsi	"	60 00 "	" "	— — "
Küküllőköri	"	45·47 "	" "	37·20 "
Marosköri	"	31·80 "	" "	35·40 "
Nagyszebeni	"	— — "	" "	24·00 "
Segesvári	"	50·00 "	" "	— — "
Udvarhelyköri	"	200·40 "	" "	135·60 "
Összesen		767·71 K;	a megelőző évben	308 60 K

Tisztelettel kérem, hogy jelentésem tudomásul vétele után engem a lefolyt év számadásainak terhe alól felmenteni szíveskedjenek.

Kolozsvár, 191 augusztus 22-én.

Gálfi Lőrinc, pénztárnok.

A pénztárvizsgáló bizottság jelentése alapján választmány javasolja Közgyűlésnek, hogy:

a) Gálfi Lőrinc pénztárnoknak fáradságos és buzgó munkájáért fejezze ki elismerő köszönetét és a szokott fentartással neki a felmentést adja meg;

b) az alapítói díjakból befolyt 2500 és a tiszta jövedelem 5%-a 200, összesen 2700 korona tőkésítették oly módon, hogy a 10.000 koronás Lombard-kölcsön törlesztésére fordítottassék, továbbá, hogy ez az eljárás a jövőben is gyakoroltassék mindaddig, míg a 10.000 korona kölcsön lefizetődik;

c) utalványoztassék a tiszta jövedelem 5%-a: 204 — 204 korona a főtitkár és pénztárnok részére tiszteletdíj címen;

d) a Gyermekvédő Liga adományának, 253 koronának 50%-a csatoltassék a persely-alaphoz, 25%-a a Nők Világa és 25%-a a Nők Szövetsége alapjához;

e) kerestessék meg átiratban a Budapesti D. F. Egyesület, hogy tekintettel az emelkedett nyomdai költségekre, ez évi járulékát, a múlt évihez hasonlóan, pótlólag emelje fel 200 koronára.

Közgyűlés a Választmány ajánlatára és Győrfi István (id.) felszólalása alapján pénztárnok jelentését tudomásul veszi s neki a felmentést a szokott fentartással megadja és lelkiismeretes munkájáért elismerő köszönetét fejezi ki.

4. A kilépő és halálozás következtében megüresedett választmányi tagsági helyekre

közgyűlés a választmány javaslatára megválasztja 1916–22. évekre: Dr. Boros Györgyné, özv. dr. Nyiredy Gézané, Nyirő Gézané, Csifó Salamonné, Fangh Erzsébet, özv. Haller Rezsóné urnókat és Kelemen Lajos, Kovács Kálmán, Székely János, Tarcsafalvi Albert, Sándor János, Gyergyai Árpád urakat.

5. Felolvas dr. Kiss Elek kissolymosi lelkész:

Mikor az én csendes falusi parókiámon akad annyi időm a pihenésre, hogy egy percig visszavonulhatok gyönyörű kertem hűs sátrába s elbámulhatom az előttem magasba meredő hegyéleket a nap, avagy a hold világa mellett: mindig eszembe jut az az esti kép, melyét fogáságom alatt egyszer megbámultam. Ilyenkor aztán fölbered a mult lelkemben s bizonyos jóleső érzéssel gondolok azon szomorú és mégis fölemelő napokra, melyeket Londontól nem nagyon messze, a Frith-Hill-i koncentrációs táborban töltöttem hat hét alatt.

Mindenről szívesen beszélek, csak éppen e tárgyról nem, mert részemről, lelkileg annyira szentnek tartom azt, annyira a lelkem bensejéhez fűződöttnek gondolom, hogy bizonyos lelketlenséget, profán dolgot látok abban, ha ezen élményeimet tárom a hallgató elébe. Ennek oka az lehet, hogy egyfelől nem vagyok kedvelője »vitéz Joanes Hári«-nak, ha magam volnék az s másfelől pedig nem akarnám azt a tudatot kelteni senkiben, hogy én a nagy napokat szenvedéseknek gondolom s így azt képelem magamban, hogy én is szenvedtem hősként hazámért. Nem, nem szenvedtem semmit, hanem lelkileg egy nagy tisztuláson és megerősödésen mentem keresztül, amire nekem szükségem volt, ki magam keresztény eszméknek és eszményeknek kötöttem le bensőleg.

Szóval nem szívesen beszélek e tárgyról s mégis kedves kötelességemből kifolyólag erről fogok beszélni egyfelől azért, mert felolvasásom tárgya kijelöltetett, másfelől pedig azért, hogy egy pár vonással gyarapítsam kedves hallgatóimnak, — hölgyeim és uraim! — a gondolat- és ismeretkörét olyan dolgok terén, melyekről más jelenleg senki sem beszélhet.

Hogy egy kis háttére legyen megszabadulásomnak, legyen szabad a következőket előrebocsájtanom:

Én — a Magyarországi Unitárius Egyház főhatóságának szivessége folytán — 1913 szeptemberében indultam el angliai tanulmányutamra s Bécsen, Münchenen,

Kölnön, Brüsszelen, Ostenden, Londonon keresztül jutottam Október 7-én Oxfordba, a Manchester Collegeba Han-kinson ur különösen szíves segítsége folytán (Londonól Oxfordig). Oxfordban az első évben megbarátkoztam többek közt az angol nyelvvel s iparkodtam betekinteni az angol nép lelkébe, jellemébe és intézményeibe is.

Mikor a háboru kitört, akkor éppen Oxfordban voltam, hol akkor az intézetünkben a vasárnapi iskola önkéntes tanulóinak számára nyári tanfolyamot tartottak.

Nagy vőli a riadalom és a nyugtalanság s általában rokonszenveztek a meggyilkolt trónörökös-párral még akkor is, de egyre sűrűbben hangoztatták, hogy érettük nem lehet Európát lángokba borítani. Ma még a háború ellen irt Oxfordnak s általán Angliának minden tekintélyesebb professzora s hoinap már kongatták ők maguk a vészharangokat. Bámulatos gyors volt a frontváltoztatás s abban a kormánynak és sajtójának volt a legnagyobb része. Magán a tanfolyamon amerikai polgárok biztosították az angolokat barátságukról s érveltek nekem, hogy nekünk magyaroknak tulajdonképpen velük kellett volna mennünk.

Sokat beszéltek, érveltek, de én éppen úgy hallgattam akkor is s azután is, mint egy vérbeli japán, aki arról nevezetes, hogy elles mindent nyugatról s sikerének legnagyobb titka bamba képe és konok hallgatása.

A háború megkezdődött s folyt lassan, csöndesen a mi számunkra, de annál gyorsabban és zajosabban magyar testvéreim számára. Engem először egy félévig is roppantul idegesítettek a hírek, míg ki nem tanulmányoztam a lapírók lelkét. Utcái szobám volt s mindegyre jött az új (rendkívüli) kiadás több lapból. Minden lap minden kiadását megvásároltam s elolvastam. Szörnyűséges dolgok voltak ezek.

»Russians at the gates of Hungary«, »Russians marching on Budapest«, »Russians in Hungary«, »Russians marching on the great Hungarian plans« stb. »The Kaiser, the mad dog«, »The Kaiser, the mad bull«, »The Kaiser, the new Attila« stb. Egyszerűen förtelmes dolgok!

En a háborúról nem sokat beszéltem senkivel, mert vakáció lévén, tanulmányaimba merültem egyedül az intézetben; de a következő iskolai évben sokat érveltem egy meghitt barátomnak, ki — mint az átlag angol — abban a hibában szenvedett, hogy egyáltalában nem ismert más történetet, csak az angol népet valamennyire. Tessék elképzelni: a félszeg kérdést, ami könnyen juttat arra a gondolatra hogy minden Anglia és semmi más.

Elsülyedt a Lusitania!

Feljajdult Anglia, mert az nagy sebet kapott. Siró-görcs, boszúesküvés, megtorlás és düh volt az, ami látható volt minden arcon. Kitért a lázadás Liverpoolban és Londonban s a lapok voltak hallgatagon a mesteri lázítók. Különösen Londonban összeverték békés némeleknek bott-jaikat, házaikat s megverték őket, ahol érték, kapták. Gyűjtogattak s mindenért a németeket okozták, mint a keresztényeket a római üldözések alatt. Oxfordban is titokban tervet szöttek németajkú egyetemi professzorok bán-talmazására. Hallatszott, hogy az idegeneket, az ellen-séget (Alian enemy) össze fogják fogdosni, de én nem sokat adtam rá.

Egyszer május 18—19-ike táján hozzám is átjött a rendőr s tudatott, hogy másnap vinni fognak és pakol-jak. Tudtul adtam Carpenter igazgató urnak ezt, aki nagy-on sajnálta az esetet s biztosított jóakarata felől, hogy megszabaduljak.

Hölgyeim és uraim, D. F. E. megjelent tagjai! Mi magyar unitáriusok s mi magyar unitárius papféle em-berek, mi ne legyünk büszkék a Jézus által hirdetett szeretet követéséért, mi ne kérkedjünk az Arisztoteles ethi-kájában oly nagyra becsült barátsággal és baráti érzéssel. Ebben a tekintetben tanuljunk az angoloktól, kikől sok mindent nem volna jó elsajátítani. A Manchester Col-lege egy olyan intézmény, ahol szeretet és jó barátság uralkodik a *tanárok és a hallgatók* között. Carpenter igazgató ur volt egyik nagy harcosa a közvetlen szere-tetnek és barátságának s ő tette lehetővé, hogy hallgatói az ő házánál vele együtt ülhessenek nagy nemzeti íróik, költőik s általában ugy írók, költők és művészek olva-sása, bírálgatása közben s így közösen nevelődjenek a keresztény eszmében. Carpenter igazgató urral én is ben-sőbb baráti viszonyban voltam s laktam házánál is egy pár hétig egy pár alkalommal. Ez az ember könyvtárát is felajánlotta, hogy könyveket küld a táborba nekem. Szívességét igénybe — sajnos — nem vehettem.

A megnevezett napon reggel 9 óraker gyülekeztünk a rendőrségen a németek, osztrákok és én s körülbelül 11 óra tájban elindult velünk motoros omnibuszunk, — mi nem tudtuk hova!

Nem voltunk sokan, minden »idegen ellenségeket« (alien enemy) nem tartóztattak le, mert akikről kitudódott, hogy határozottan németellenes, annak kedveztek. Nem aka-rom azt állítani, hogy engemet is gyanúsítás alapján tar-

tóztattak le, de feltűnt nekem még akkor s azután még jobban az, hogy a Lusitania elsüllyesztése után nagyon sűrűn kerestek fel ismerőseim s szokatlanul sokan kérétek ki véleményemet az ügyben. Kivétel nélkül határozottan megdöbbenek, mikor én nem fordultam undorral a németek ellen, kiket baby killers-nek (gyermekgyilkosok) nevezelt kedveskedő kifejezéssel az átlag angol lap és fel fogás. Közvélemény. Elég az hozzá, hogy engem letartóztattak békés munkás létemre is Oxfordban s ugyanakkor olyan osztrák (cseh) alattvalókat, kik mindig tüntettek német- és magyarelleses érzelmeikkel, nem bántottak, pedig nem is voltak teológiai hallgatók. (Dr.) Összetalálkoztam Hauer ur, német prot. lelkésszel, ki Indiában volt misszionárius három évig s ki a szomszéd Mansfield Collegeban tanulmányozott Oxfordban. Őt már harmadszor fogták el s kétszer szabadon bocsájtották volt. Megismerkedtem dr. Joachimmal, a híres (zenész) művész sarjával s több egyetemi hallgatóval, kik addig már hét hónapot szolgáltak, laktak táborban.

Elutazásunk alkalmával kigyúlt a város s volt tré fálózás azon banda tagjai közt, kik eddig esténként rezes hangszereikkel mulattatták a közönséget s most hangszereiket vonsozták a táborba, otthagya siró feleségeiket, gyermekeiket akárhányszor s a legtöbbször angol nőket, gyermeküket.

Rettenetesen esett az eső s mi elrobogtunk az ismerős arcok közt ismeretlen cél felé.

A németek általában igen jó kedélyűek voltak s esett sok szó a háboru felől. Énekettek, hegedültek, klárinet toztak és vicceltek, künn pedig szakadt az eső s folydogált be a kocsiba is mértékkel.

Hauer ur lelkész volt szintén s vele közeli barátságot kötöttem, valamint dr. Joáchimmal s egy pár ifjú egyetemi hallgatóval is, kiket nem engedtek haza.

Ment-ment a fogolybusz (omnibus) rendületlenül városokon keresztül, mezőkön által s az én lelkemen bizonyos benső, titkos önérzet vett erőt, amint meg-megállott a banda néptömeg s adta szájról-szájra: hier arc the germans! (Itt vannak a németek!) Késő délután egy erdős, fás vidékre érkeztünk s én bizonyos aesthetikai gyönyörködéssel bámultam a tájat, mikor egyszerre csak megpillantottam valamiféle nomád tanyákat. Ponyvasátrak százzszámra állottak a dombtetőn sokszoros drótkerítés között s az eső inkább folyt ki belőlük, mint ment beléjük. Bizonyos szájalommal bámultam rájuk s megkér-

deztem Hauer urtól, mik és mi célból lehetnek ott azok. (»This is our destination.« Ez a mi számunkra van — felelte nevetve. Nem hittem el, de kezdtem meghinni, mikor megállott járművünk, felnyitották a külső kaput s befordultunk egy nagy sátor elé.

A csüggedőnek szájalmas látvány, a bátornak erőt nyújtó s aki tud stoikus lenni, annak legjobb. Csomagjaikkal ugráltak a derékig érő sárban, a kényesebbek s méltatlankodó szidalmakat szórtak a csunya, piszkos, kormos levegőbe.

Betuskóltak sorra a sátorba s ott bizonyos lapokat kellett kitöltenünk. Mikor bizonyos dolgokban kérdezősködtem egy angol sihedertől (ki véletlenül ott felügyelő volt), röviden azzal fizetett ki, hogy lekicsinylőleg mondá: a nevét csak le tudja tán írni! A parasztnak nem feleltem s nem is bosszantott az ügy, mert tudtam, hogy műveletlen fickótól jobb feleletet nem várhatni még akkor sem, ha az illető királybíró vagy akármi a világon.

Left, right... left, right... (bal, jobb) mondták és mentünk a »magazinhoz«, hol kaptunk fejenként egy drb. villát, kést, kanalat, bögrét, szalmazsákot és párnahajjat. Kaptunk jó vizes szalmát a zsákba is, a párnába is s egy »lódulj«-t utána, mire felnyitották a második (harmadik) nagy kaput s betereltek a sátrak felé.

Minden sátorba 10 ember. Nagyon sok volt, mert nem volt elegendő hely az alvásra benne. Rendben minden eljött. Minden sátornak káplárja, minden 10 sátornak alkapitánya s az egésznek (200) egy főkapitánya (egy pökhendi német zsidó!). Ez a dróton belül volt, mert kívül is volt kapitányunk ám s az szédett csak rendbe, ha kellett.

Eletünk benn nem volt teljesen egyhangu s mikor megbarátkoztunk azon 1600 német katona fogolylyal, kiket 1914-ben fogtak volt el, megkezdődött a rendes tábori élet. Jött a német szervezés minden téren. Egykettőre iskola, posta, lap, istentisztelet, társaságok, boxolás, különböző játékok és könyvtár. Én voltam a magyar nyelv tanítója s a tábor paedagógusa. Egy osztrák jelentkezett magyar nyelvet tanulni s egy füzessgyarmati fiatal zsidó. Az utóbbi természetesen jól tudott magyarul s csak meg akart ismerkedni velem. Sok jó viccet hallottam tőle. Mikor találkoztam vele először, kitűnt, hogy én hamarjában nem is beszélek jól és könnyen magyarul, de aztán belejöttem.

A táborban nyitva tartottam a szememet s állan-

dóan megfigyeléseket tettem. Az angol nem szerelte jól fel a táborát. Vizvezeték azonban volt s ott szabadon lehetett mosakodni és fürödni is. Viz rendszeresen csak korán volt, később nem. A főzést németek végezték; előbb civilek, majd katonák. Volt egy angol bodega, melynek tulajdonosa óriásit zsebelt mesés árákért. A németek közt meg volt a társadalmi osztály érzete s a gazdagabbak iparkodtak a szegényebektől elkülönülni (sok volt a zsidó köztük!) és ezért még verekedések is előfordultak. A táborban lakó németek közt azt tapasztaltam, hogy kiki jobban szerette saját magát, mint felebarátját s mindenki óriásilag lelkesült a *Vaterland*ért. Az élet titkát jobban ismerik, mint mi, magyarok; mi igen jószívűek vagyunk hozzájuk képest. Bennük nagyobb a tetterő és az *akarát*, a tudás vágya és szeretete, annak megbecsülése. Ők arra vannak hivatva, hogy könnyörtelenül urai legyenek az életnek, érzik nagy súlyokat. A Jézus tanítása bezzeg nem talál általában *érzelgős*, *szentimentális* követőkre köztük. Határozottan bátrak, amit nekik a műveltségük is kölcsönözhet. Okosak, mint a kigyó és bátrak, mint az oroszlán.

Az én lelkületem sok tekintetben nem talált az övékkel s közelebb éreztem magamat lelkileg sok angol barátomhoz; de mindig arról voltam meggyőződve, hogy a német sokkal, ezerszerre intelligensebb az angolnál általában. Szerettem sok angol barátomat s bámultam a németet általában.

Más tapasztalataimról most nem szólhatok, mert azok nagyobb művemben úgy is benne vannak és lesznek; azt említem fel, hogy a német zenekarok sokszor gyönyörködtettek szép darabokkal s költők szép verseikkel!

Magunk készítettük az utcáinkat s irtuk tele sátrainkat, mit a kapitány (külső) lemosatott aztán.

Hauer ur egyszer megkapta az értesítést, hogy hazamehet Németországba s akkor én is kezdtem remélni.

Jó igazgatónk, Carpenter ur igen gyakran s igen barátilag írt nekem s ügyemet két unitárius képviselő kezébe tette le Bowie urral egyetemben, ki a Br. and foreign Unitarian Associationnak (Br. és külföldi Unitárius szövetségnek) nagybecsű és igen kedves, sokat dolgozó titkára. Az országgyűlési képviselő urak biztattak, amint írta Carpenter ur s én várva-vártam a mélt. és főtiszt. püspök urtól kért bizonyítványt arra vonatkozólag, hogy én unitárius lelkész vagyok s itthon vár a lelkészi állás.

A főt. urék el is küldötték idejében, de visszajött, mint nem kézbesíthető; a határon át nem eresztették. Erre aztán akkori jegyesem, mostani feleségem küldte el s csodálatosképpen meg is kaptam a táborban. Mondanom sem kell, hogy úgy örültem neki, mint a megváltásnak örülhet a lélek. Eladdig mindig volt valami aggasztó a lelkem mélyén, hogy mégis hátha soha sem láthatom viszont hazámat, enyéimet. Álomban sokszor itthon voltam s jött a keserű főlébredés. Aggasztott a tudat, hogy bármit tegyek, a tengeren át kell hajóznom, ha hazám valaha látni akarom.

A főt. ur iratát Carpenter urhoz küldtem, ki továbbította s Hankinson ur fáradhatatlan lelkének köszönhettem azt, hogy egy unitárius »nagyvasszony« közbenjárására azonnal megadták az engedélyt a hazajövetelre.

Délelőtt 11 órakor volt; bejött egy felügyelő féle a táborba s magához szólított. Titoktartásra kért, megígérttem. Kegyed ebéd után itthagya a tábor, szabad. Ne szóljon senkinek, egyik s pakoljon. Minek leírnom a hatást, az érzést, az örömet? Nem jött az étel! Egyszer elkezdtem csomagolni s mondták csaknem egyszerre: Dr. Kiss megy haza! Igen, Ja!

Nem tudom érzéseiket, csak láttam, hogy mindannyian segítettek s vitték holmimat, meg kigyúlt a 2000 barát. Egy öreg nyugalmazott százados a sátor egyik sarkában elfordította arcát s könnyeit törölte le. Felesége, nagy lányai, Oxford jutott volt biztosan eszébe.

Künn volt »Wacht am Rhein«, zene és trombita s volt éljenzés és bucsu. Német nemzeti éneket fújtak szépen, meghatóan, jelezvén a nagy nemzeti érzést, hogy vigyem magammal a rokonszenvet, a barátságot, a német hatalmas tudatot. Bucsut intétem s kiluszkolt az ór a nagy záros kapun. Vezetett egy szakaszvezető fel a főkapitányi sátorhoz, hol azután 4 óra hosszat ültem, várván a szabadságlevelet. Közben megint énekeltek a németek: »Wacht am Rhein!« Az angol katona-hivatalnokok határozottan dühösek voltak, ingerültek s kérdezte egyik egy német megbizottól, hogy ez-e a nemzeti ének, mire az nemmel felelt s ezalatt mérgesen vágta a postacenzor a kezébe kerülő levelek nehányát a papirkosárba. Hány levél jár hasonlóképpen tán éppen hasonló kicsinyeskedésből itt és ott, mindenütt.

Végre utlevelemmel elindultam a megrendelt autó felé. A kikísérő katona belül maradt a dróton s én hozzávágtam az autóból egy darab half-a crown-t (3 K), melyet fel-

vett és zsebébe csuszlatott, miután óvatosan körültekintett. Pénzt adni és elfogadni nem volt szabad.

Mentem a vonathoz; Londonon át Oxfordba. A földalattin láttam a szomorú látványt. Katonáktól elbucuszók utaztak hazafelé. Gyászba, sirva minden sarokban és olvasva az akkor lesújtó híreket. Magam is elérzékenyültem.

Oxfordban Carpenter urnál laktam, míg Londonba nem mentem, hol Hankinson vendége voltam Veress Jenő urral együtt, kiért Hankinson ur 12.000 korona erejéig vállalt felelősséget, csak el ne vjgyék a táborba.

Felkerestem ismerőseimet s hoztam tőlük szívélyes üdvözlételeket a magyarországi unitáriusoknak, kikért egy páran nagyon aggódtak akkor, amikor az oroszok Ért délyt fenyegették.

Tilboryn át Vlissingenbe hajóztunk. A cápák megijesztettek volt, de egyéb baj nem történt. Nyílt tengeren délután cápa-mezőre értünk s egyszer hirtelen egyet megpillantottam amint felugrott a vízből. Tengeralattinak gondoltam s bizony megijedtem, de csakhamar megismertem mi az. Százával bukdácsoltak a vízben.

Hollandiában Rotterdamban háltam meg, honnan Hágába kellett a nagykövetségre mennem iratommal. A nagykövetségen nem volt aki magyarul beszéljen s angolul tárgyaltam. Rotterdamban az osztrák-magyar konzul Roszszul fogadott s alaposan leszidott, mielőtt megtudta volna, ki vagyok. Magyarul csak azt tudta, »fekete« (a fehérre nem emlékezett), angolul rettenetesen beszélt s németül értekeztünk. Mégis kiadta utleveletemet. A német konzulátuson előkelő finomsággal fogadtak s a konzul jó angol beszéddel szívesen elbeszélt velem s minden utbaigazítást megadott, még pénzt is váltatott be nekem.

Némethonon keresztül nagyon jól utaztam ingyen, de mikor Ausztriába értem utitársammal, Passaubá, megkezdődött a heccelés és a keserűség. Volt egy osztrák utitársam, kinek angol családja, háza volt Londonban s akit az angolok pénz nélkül (öreg és beteges lévén) egyszerűen elcsaptak. Vele mentünk a jegyért utleveleinkkel s a »tekinetes urak« azonnal — se szó, se beszéd — el is kergettek. Én megijedtem, de utitársam később megint visszahívott s újból alkalmatlankodtunk. Hasonlólag elkergettek. Ő sirni kezdett, mire mégis megszántak, bevezettek valami eldugott szobába, kikutatták s kiállították utleveleinket és átadták a pénzügyőröknek.

Mentünk Bécsig, hol egy detektív kísállításunkkor

azonnal lefogott és bekisért a rendőrségre. Éppen oda kellett volna mennünk. A legénységi szobába bezártak, elkezdtek seperni ott benn. Gorombák voltak az őrmesterek, gorombább embereket soha nem láttam.

Végre elé vezettek a vezetőjükhöz, ki a társamat szidta, mert Marburg hadi fenhatóság alatt állott s Bécsben — szerinte — nincs kilátás a megélhetésre.

Engem eleresztett, hogy utazzam Budapestre (itt már saját költségemen) s én el is jöttem a gyorsvonattal hazámba azon tudattal, hogy nekem — a költő szavai szerint is — »itt élnem s halnom kell«.

Közgyűlés az aktuális tárgyú hangulatos felolvasást nagy tetszőssel hallgatja meg és felolvasónak elismerését fejezi ki.

Ezután elnök a következő szavakkal zárta be a gyűlést:

A Dávid Ferenc Egylet nevében a felolvasó urnak szíves közreműködéséért köszönetet mondok! Azon bizó reménységgel és óhajommal zárom be egyleti gyűlésünket, hogy, ha a jó Isten is úgy akarja, jobb viszonyok között élve találkozhassunk a jövő évben.

(Kmf.)

Petrichevich Horváth Kálmán

elnök s. k.

Györfi István

titkár s. k.

Elnöki megnyitó.

*Az udvarhelykőri Dávid Ferencz-Egylet gyűlésén felolvasta
Györfi István igazgató-tanító, aelnök.*

Mélyen tisztelt gyülekezet! Kedves Tagtársaim! Az apostol szavaival köszöntlek titeket: »Kegyelem nektek és békesség Istentől!« A reménység Istene töltsön be titeket teljes örömmel!« (Kor. I. 3. Rom. XV. 13.)

Kegyelem nektek, kik szent vallásunk megalapítója emlékének szentelt emez ünnepen a felebaráti szeretetnek érzelmeitől indítatva, itten a jónak munkálására egybegyűltetek!

Minden társadalmi mozzanat, mely az erény útján halad, embernek és Istennek tetsző jót cselekszik, meghozza a léleknek békességét.

Kicsinynek, nagynak, ifjúnak, öregnek, társadalomnak és országnak az élet minden nyilvánulásában egy-

aránt kiváló szüksége van a lélek békességére. Ez amaz indító erő, mely keblünkbe ülteti a kötelességérzetet, mely szerint ki-ki a maga munkamezején kitartó szorgalommal él önmagának, családjának, a társadalomnak s ezek által hazájának. Ez amaz erő, mely az ifjút a jónak útján mindig megtartja, a férfit nagy tettekre ösztönzi, az öreget bölcsességre tanítja, a hon leányait áldásos munkára buzdítja, az anyákban pedig a tűró, a szenvedő, az áldozó, a mindent megszentelő szeretet állandóvá teszi.

A lelki békesség amaz erő, mely nyugodtan mérlegeli az élet nyilvánulásait s a roszból is jót tud kihozni. Ez amaz erő, mely mindent megvizsgál, átkutatja az Istennek mélységeit is, de nem azért, hogy a tévelygő lelkével elmerüljön, hanem azért, hogy a hit világánál Isten előtt imára boruljon, megköszönve az ő kegyelmét, irgalmasságát.

Ez amaz erő, melynek segítségével kereshetjük önmagunkban az Isten képére teremtett embert, aki szelíd, alázatos, emberbecsülő, istenfélő, türelmes, megbízható, engedelmes, törvénylisztelő, helyzetével megelegedő, szorgalmas, hű, önzetlen, állhatatos, békeszerető, áldozatkész és kötelességtudó.

Dávid Ferenc törhetetlen lelkének mélységeiben az Isten képére teremtett ember munkálkodott s mikor mindenki elhagyta, akkor is nyugodt volt, mert Isten és emberek iránti kötelességének teljesítése lelkének békességét megadta.

Kötelességtudás! Kötelességteljesítés! Ezek nagyjelentőségű fogalmak! Ezeknek a szavaknak tettekben való kifejezése minden időben megtartotta az egyénben a lelki egyensúlyt, a családban a boldogságot, a polgári életben a tiszteletet, az egyházban a békességet, de mostan ezek a szavak még többet fejeznek ki: egy jelentőségűek a haza szent fogalmával.

Akiben a léleknek van egy szemernyi ereje, az ma minden gondolatával, minden szavával, minden tétével a kötelességtudásban találja legnagyobb örömét és a kötelesség teljesítésében találja honleányi, honfiúi, társadalmi és hazafiúi cselekedeteinek egyedüli zsinórmértékét.

De mélyen tisztelt gyűlés, ne csak emlegessük nagyjaink titáni küzdelmeit, ne csak lessük aggódva félistenekként küzdő hőseinknek emberfeletti munkáit, hanem az ők példái serkentsenek minket kötelességeink hív és pontos betöltésére! Minden munkakör hív, szorgalmas és igazságos betöltése Isten országának egy darabja, hazánk

védő bástyájának egy áttörhetetlen acélszeglete, küzdő fiainknak erőforrása, a melyen nem vehet diadalt az erőszak és gonoszság.

A legkisebb rögnék megmivelése, úgy miként a jótékonyosság oltárán való legnagyobb áldozat, a legegyszerűbb, de szívből jövő ima, úgy mint a legmagasztosabb társadalmi munkásság, mind-mind amaz erőt gyarapítja, mely ellenáll a szeretetlenség eselszövényeinek, minden megrontó törekvéseinek és kiépíti minden ember lelkében azt a templomot, melynek oltára: az Isten-éamber — és hazaszeretet.

E szent oltáron való munkálkodásunkban, úgy a jelen összejövételünkben, mint életünk minden jóra irányuló munkájában vezéreljen minket a reménységnek Istene!

Gyűlésünk megnyitása alkalmával engedjék meg, hogy szentelhessek néhány pillanatot 1915 március 19-én elhalt szeretett elnökünk, Demeter Dénes emlékének. Őt mind papi, mind társadalmi munkásságában, mind pedig együletünk hat évi vezetésében a reménységnek Istene vezérelte. Egyháza társadalmi életének munkálásában az Istenszeretetet, az ember- és hazaszeretet oly harmoniában jelentek meg, melynek látása nagy reményekre jogosított mindnyájunkat. Fájdalom, hasznos munkásságának napja életének délen lehanyatlott. Azonban nem tűnt el örökre innen, mert lelkének nemes szikrái szivünkben megmaradtak s intenek minket időről időre kötelelességeink hiv teljesítésére. Legyen áldott emléke!

Gyűlésünket megnyitom.

A MI KATONÁINK

TUDÓSÍTÁSOK A NAGY VILÁGHÁBORÚ RÉSZTVEVŐIRŐL

749. **Szász Mihály** hadapród a 24. h. gy. ezredben. Kolozsvári főgimnáziumunknak 1915-ben végzett jeles tanulói közül való. 1915 május 15-én vonult be a 24. h. gy. ezredhez s Brassóban, majd Vidombákon képezték ki. Aug. 15—16-án vizsgázott s előbb a kiképzésnél alkalmazták, majd december 13-án az északi harctérre indult. December 19-től jan. 5-ig tartalékban volt. Jan. 6-án indultak előre a harcvonalba s éppen kapóra értek, mert reggel közvetlenül előttük az orosz áttörte az arcvonalat s az állásokban

volt erőnket elfogta. A huszonnégyesek szuronytszegezve mentek az oroszoknak s az állásokat visszafoglalták. Az orosz támadás délután is folyt. Szászt egy nehéz orosz gránát légnyomása földhöz vágta és betemette, majd midőn kiásták egy golyó kis gyalogsági ásóját lőtte ki kezéből, egy gránát emberi koponyadarabot csapott hozzá, de helyüket megtartották. Január 12-én majd mindene elégett s ekkor meghülvén, néhány napig gyengélkedett. 1916 tavaszán lépett elő hadapródjelöltté s a június 4 óta a Stripa fronton újra nehéz harcokban volt része. Innen írta egy tanárának jun. 11-én. Csupa rom már minden, de azért nem hátrálunk. A muszka halottakból halmok vannak már, de újra físs csorda jön, a legmakacsabbul támad s még sebesülteinket is leszúrják. Mi is tudunk erre felelni. Nekünk nem kell fogoly. Dicső honvédeink 12 rohamot vertünk vissza s három ellentámadást intéztünk elfoglalt állásainkért, kétszer sikeresen. 6 napja nem aludtunk, de a fáradalmainkat most nem érezzük.“ Most is a Strypa-fronton harcol.

Háborus gondolatok.

Némely nép arculatán a kultura csak festék, melyet lemosnak, midőn úgynevezett »népmentő« hadjáratra indulnak.

—

Ha a képmutatás nem volna s mindenkinek igazat kellene szólni: mit mondanának ellenségeink a világ-felforgató hadjáratról?...

—

Szeretjük az angolt, ha nem önző, az olaszt, ha nem áruló, a szerbet, ha nem vérengző... De hát a világ melyik tájékán vannak ilyenek?

—

A *róka* esellel, a *farkas* erőszakkal igyekszik prédához jutni. Mi, magyarok, igazságos szerzeményünket vitózséggel védelmezzük.

—

Veszély idején a nyulak szaladnak, az oroszlánok dacosan helytállanak.

—

Hős az, ki hazáját elszántan védelmezi. Halálával mártírrá emelkedik.

—

A Kárpátoknak lelke van, mely harcos napokban fiainkba költözik.

Az agyagot gyúrnák, a vasat kovácsolják. A magyar természet egyik műveletet sem tűri.

Hogy a haza fogalmát mi tölti be, senki sem tudná teljesen kimagyarázni, de minden magyar szív — érzi.

Tarcsafalvi Albert.

Egyházi és iskolai mozgalmak

40 éves püspöki szolgálatot fejezett be Ferencz József unitárius püspök aug. 27-én. Éppen ekkorra volt összegyűlve az E. Főtanács Kolozsvárra. Egy kis kebli ünnepet rendezett a Főtanács, mert nem is ritka, hanem egyházunk történelmében egyedül álló eset, hogy püspök 40 évig szolgáljon. Mindjárt a megnyitás után szót kért báró Petrichevich Horváth-Kálmán főgondnok s üdvözölte a barátság, a tisztelet és elismerés hangján a főpásztort, aki egyházának fölvirágoztatására mindent megtett és sikert is ért. Ez a főgondnoki beszéd az egyház egyeteme nevében szólt. Azután az egyháziak nevében üdvözölte szónoki hévvel és tisztelő szeretettel Gvidó Béla esperes, a tanintézetek nevében dr. Gál Kelemen igazgató visszatekintő tüzetes beszédben mutatta ki, mit haladott az egyház e negyven év alatt a közoktatás szolgálatában s rámutatott a püspök ur kiváló érdemeire. Az E. Főtanács felállással és megújuló éljenzésekkel nyilvánította tiszteletét és elismerését. Ferencz József püspök meghatottan, de erőteljes beszédben válaszolt. Hálásan köszönte meg az egyház oly sokszori jóságos

figyelmét és tanusított ragaszkodó szeretetét. Az ünnepségen jelen volt a püspökné urasszony is, kit szintén megtisztelt a Főtanács figyelmével.

A Berde-ebéd 600 koronáját a múlt évi Főtanács egy kárpáti ház fölépítésére, a jelen évit az unitárius leány-otthon alapjára fordította.

Új egyháztanácsosok. Az augusztusi egyházi Főtanács 8 új tagot választott: ifj. báró Daniel Lajos, dr. Gotthárd Kálmán, dr. Májay Dezső, dr. Útő Áron, Gálffy János, dr. Szentiványi József, Sinczky Géza, Székely Ferenc (Kolozsvár) személyében. Üdvözöljük!

Új köri gondnok. Az E. Főtanács a kolozsdobokai kör felügyelő gondnokát, Ürmössy Jenő birtokost és az unitárius egyház jóságfelügyelőisége elnökét, beiktatta hivatalába. Szép töladat vár rá a csekély számú egyházköztség, de nagy kiterjedésű szorványok gondozásában. Sikert kívánunk!

Lelkészek hadi segéye. Az országos hadsegélyző bizottság mintha megérezte volna a közelgő nagy csapást, 10,000 kor. összeget bocsátott az egyház rendelkezésére

a nagyobb szükségben levő lelkészek segélyezésére. Az E. K. Tanács javaslata alapján a Főtanács esperes és gondnok bizottsága 54 lelkészt részesített segélyben. A családi és jövedelmi viszonyok jöttek tekintetbe. Az 54 lelkész között ligyelemben részesült 7 új lelkész, akik most foglaltak állást s még sem képét sem kongruát nem kaptak. A többi 47-nél a családi viszonyok voltak irányadók. Kiderült, hogy a 47 papi családban 157 gyermek van, kiknek legtöbbje kiskoru. Egy papnak van 9, 3-nak 8—8, 3-nak 7—7, 6-nak 5—5 gyermeke, a többinek kevesebb, 1—1 gyermek csak az új családokban. 500 kor. segélyben részesült 1, 400—400 kor.-ban 4, 300—300 kor. ban 9, 200—200 kor.-ban 12, 100—100 kor.-ban 28-an.

Unitárius leány-otthon. Szép, mert szükséges fogalom. Most már van egy kis alapja, tehát ennyiben látható. A Dávid Ferenc-egylet ezelőtt 8—10 évvel foglalkozott a tervvel. Fölvívás is ment volt ki a lelkészekhez tájékozás kedvéért. Mutatkozott is érdeklődés, de csak lanyhán, holott az unitárius kollegium konviktusával és a kolozsvári egyházközség leányiskolájával kapcsolatban meglehetett volna indítani. Ezt a két főtényezőt nem lehet kihagyni a számításból, ha csak valaki egy szép vagyont nem áldoz erre a nemes célra. Ha kapcsolatba hozzuk és az egyházközség tervezett építkezéseinél erre kiterjedünk, rövid időn belül lehet és lesz is leány-otthonunk.

Menekültek vezetésére és tanács-csal segítésére bizottság működik

Kolozsvárt tanár, lelkész és tanító afiaiból. Lelkészek, nyugalmazottak és özvegyek segélyügyben forduljanak az E. K. Tanács irodájához.

A F tanács szónoka Zoltán Sándor h.-szentmártoni ifj. lelkész volt, aki jó szónoknak bizonyult, köztetszést aratott.

Elhunytak: *Killyéni Endréné*, Binecz Lilla, Killyéni Endre botfalusi polg. iskolai igazgató, kedves és művelt felesége elhunyt aug. 2-án, rövid szenvedés után. Férjén, három tanítónő leányán kívül unokái, nagyszámu rokonság gyászolja. — *Gr. Bethlen Gézádné* kaáli Nagy Berta élete 73-ik évében elhunyt Kolozsvárt. Nagy család gyászolja. Ferencz József püspök úr temette. — *Vass Petike*, özv. Ferenczné unokája elhunyt 17 éves korában szeptember 7-én.

Benkő Mihály egyháztanácsos a kolozsvármegyei tak.-pénztár igazgatója meghalt aug. 25-én. Mint ügyvéd kezdte pályáját, azután egyházunk birtokainak jószágigazgatója, majd a felügyelő-bizottság előadója lett. Az E. Fő- és Képviselőtanácsban erős tevékenységet fejtett ki. A kolozsvári egyházközség s majd az egyházkör is gondnokává választotta. Közcélra szívesen áldozott. Az egyházközségnek végrendeletileg egy házat hagyományozott. Az E. Főtanács együtt volt és testületileg részt vett a temetésén. A háznál dr. Boros György főjegyző, a sirnál Ürmösi Károly esperes mondott beszédet. Nején kívül nevelt fia Benkő Sándor huszár őrnagy gyászolja.

Új vallásánár-le kész. Csiky Gábor okl. lelkész és vallásánár szept. 17-én beköszöntött kolozsvári állásába. Nagy érdeklődéssel várta a gyülekezet és az ifj. szónok megnyerte híveit szép beszédével, jó előadásával Gratulálunk.

Klenodiumaink megmentése érdekében az E. K. Tanács kiküldötte Kelemen Lajos levéltáros tanár afiát a még még nem szállott egyházközségekbe. Reméljük, hogy a menekült lelkészek is kellőképpen tudták biztosítani sok becses egyházi kincsünket.

Őszi úrvacsorán szokatlan résztvevők voltak Kolozsvárt szept. 24-én. Lelkészeink közül az itt tartózkodók: Ajtay János, Gál Mózes, Göncz Károly, Katona Mihály, Kisgyörgy Imre, Lőrinczi István, Pál Ferenc, Sebe Ferenc, Zoltán Sándor. Itt volt dr. Ferenczi Géza köri gondnok is, több tanító és székely afia. Könnyes és bánatos együttlét volt.

A régi jó idők emléke újult föl a régi kollégium udvarán szept. 24-én. Székely gyékény-fedeles szekerek lepték el, de nem diákokkal, hanem menekülő öreg emberekkel, asszonyokkal és gyermekekkel. Úgy intézkedett egyházi hatóságunk, hogy átmenőleg itt pihenjengk meg és kapjanak útbaigazítást, meg hajlékot.

Két pályázatot hirdet dr. Bedő Albert egyházi beszédírására. A mult évben egy díjért csak hárman pályáztak. Most a menekülők között vajjon akad-e. Talán éppen ennek

következtében fog munkálkodni a lélek és megmutatja Jézust, aki „ut, igazság és élet“.

Menekült székely unitáriusokat lapunk utján fölkéri az Unitárius Közlöny szerkesztője dr. Boros György, hogy ideiglenes tartózkodásuk helyéről értesítsék egy levelező lapon, hogy a lapot és más tájékozót megküldhessen.

Az E. Főtanács aug. 27-én és 28-án tartatott Kolozsvárt. Nagy számmal voltak jelen egyháziak és világiak. Nyugodt lefolyása volt, ámbár egy-két zavaró hang is fordult elő inkább félreértés vagy túlzott buzgolkodás következtében. A Főtanács jegyzőkönyve sajtó alatt van. Október 15-re készen lesz. Akinek ideiglenes lakásáról nem lesz tudomása az E. K. Tanács irodájának, azoknak nem fogjuk elküldeni.

Létay Balázs emlékalapítvány. A Dávid Ferencz-Egylet főttkára az Unitárius Közlöny utján és magán uton gyűjtött az Erdélyi Muzeum régiségtárában felállított Létay Balázs szobor-alapjára 284 koronát. Ezt be is szolgáltatatta az intézet igazgatójának dr. Posta Béla egyetemi tanár urnak, aki meleg köszönettel fogadta. Azóta Székely Tihamér lelkész úr beküldött 5 koronát. Ezt mi a DFE. egylet részére örökös alapítvány címen helyeztük el, és ezennel megkezdjük a gyűjtést a *Létay Balázs*-emlékalapítványra. Sziveskedjenek a néhai ismerői, jó barátai, rokonai hozzájárulni, hogy a mi körünkben is örökíttessék meg a jeles ifju neve.

Háborus egyházi irodalom.

<i>Bodor János</i> : Isten ígéje a háboru id.	K	3.—
<i>Bokross Elek</i> : Isten a mi erősségünk	„	1.—
<i>Imrek</i> : Ég felé (A magyar sziv fohászai a nagy háboru idején)	„	1:20
<i>Kirner A. Bertalan</i> : Hősök, imádkozzunk a kórházban is	„	—20
<i>Lencz Géza</i> : Beszédek és imák háborui alkalmakra III. kötet	„	5.—
<i>Lukácsy Imre</i> : Imé hamar eljövök	„	1:80
<i>Soós Károly</i> : Isten és a haza mindenünk	„	1:20
<i>Szombati-Szabó István</i> : A halál szértűjén. Imádságok hősi halált halt katonák koporsója felett	„	3.—
<i>Sziüts Lajos</i> : Egyházi beszédek tekintettel a háborura	„	1:20
<i>Uray Sándor</i> : Örökzöld koszoru	„	1.—

Kaphatók: **KÓKAI LAJOS** könyvkereskedésében BUDAPEST, IV., Kammermayer Károly-utca 3. szám.

Egyesült **K**önyvnyomda
Részv.-Társ.

Telefon: 856.

Kolozsvár
Ferencz József-út 85

Nyomta az Egyesült Könyvnyomda Részvénytársaság Kolozsvárt.